

Андрій Блануца

**ЗЕМЕЛЬНІ НАДАННЯ СИГІЗМУНДА І
СТАРОГО НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ
ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА
ЛИТОВСЬКОГО**

Проблема земельних надань та підтверджень великих князів литовських на українські землі Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ), у тому числі й Сигізмунда I Старого, спеціально у фаховій літературі не висвітлювалась. Тим часом, актуальність даної тематики з року в рік зростає, в історіографії порушуються питання про всебічний характер дослідження литовського періоду в історії України, у тому числі її соціально-економічного аспекту.

Автор даної розвідки у своїх попередніх працях спробував проаналізувати надавчу політику попередників Сигізмунда I Старого – Казимира та Олександра Ягеллончиків¹. Подібні дослідження щодо окремих повітів у білоруських землях ВКЛ здійснені мінськими істориками А. Дзярновичем та В. Менжинським².

Великий князь литовський і король польський Сигізмунд I Старий (1506–1548 рр.) за роки свого правління видав низку листів і привілеїв надавчого характеру на українські землі ВКЛ. Характерною особливістю такої політики було те, що великий князь литовський переважно лише підтверджував попередні надання українській шляхті, натомість нові пожалування значно поступалися своїми обсягами. У кількісному ж співвідношенні надавчі листи та привілеї практично прирівнювалися до підтверджувальних (серед відомих нині автору документів – це 99 проти 116 відповідно).

Перш ніж перейти до аналізу географії надань Сигізмунда I Старого, охарактеризуємо типи надавчих документів та особливості їх змістовної частини.

Земельні надання мали кілька типів документів: привілеї, листи-надання, листи-розпорядження, листи-повідомлення та ув'язчі листи. Підтвердження на володіння маєтностями відповідно оформлялись у підтверджувальних документах.

Так, у привілеях великий князь вказував, на яких умовах і які маєтності надавав шляхтичу, а саме: надавалася маєтність у вічне володіння, чи в тимчасове, а також характер служб з наданої маєтності (земська, посольська, тощо). Наприклад, привілеєм від 19 грудня 1514 р. Сигізмунд I Старий пожалував господарському дворянину Яцьку Єсковичу Жабокрицькому с. Шпиколоси та пусті селища Колосів та Дворець у Кременецькому повіті вічним правом³. 1518 року господар надав Васку Колчовському сім дворич поблизу Володимира, на Залужі біля Хотечівської дороги, вічним правом за умови несення земської служби⁴. 1 липня 1523 р. з канцелярії великого князя вийшов привілей, згідно з яким господарським дворянинам Грицьку, Солтану і Богдану Стецьковичам Шишкіним було надано чотири служби людей в Олевській волості у Київському повіті та п'ять служб людей в Овруцькому повіті, успадкованих по смерті їхнього дядька Грицька Івановича за правом близькості⁵.

У листах-наданнях (як і в привілеях) часто були відсутні вказівки на те, на яких умовах передавалася маєтність у володіння тому чи іншому шляхтичу. Наприклад, 1511 року Сигізмунд I Старий пожалував житомирському зем'янину Гневошевичу Вороні селище Іванкове у Житомирському повіті без зазначення терміну володіння наданим селищем⁶. Утім, у переважній більшості документів (листів-надань) умови пожалувань були присутніми. Зокрема, у листі-наданні від 28 листопада 1523 р. зазначалося, що господар пожалував волинському зем'янину Івану Орловському чотири служби людей у Здитівській волості до господарської волі (тобто у будь-який час великий князь міг позбавити шляхтича права володіння наданою маєтністю) на умовах земської служби⁷.

У листах-розпорядженнях великий князь наказував воєводам та місцевим старостам надати певні володіння тому чи іншому шляхтичу. Так, у листі від 10 жовтня 1522 р. Сигізмунд I Старий наказував овруцькому старості пану Михайлу Халецькому надати Довмату Єремеевичу пусту землю в Овруцькому повіті⁸. Такі ж розпорядження великий князь видав чорнобильському наміснику пану Михайлу Павші від 23 листопада 1522 р. та луцькому старості кн. Ф.М. Чорторійському від 8 січня 1523 р. У першому випадку було розпорядження надати Матвію Заморенку путного чоловіка Мартина Зеньковича з його землею у

Чорнобильському повіті⁹, а в другому – брацлавському зем'янину Івашку Красносільському село у Луцькому повіті. Причому, село надавалося замість наданого раніше, проте так і не отриманого с. Свинюхи¹⁰.

Розпорядження великого князя могло стосуватися й зміни користувача тими чи іншими володіннями. Наприклад, 16 серпня 1541 р. Сигізмунд I Старий направив розпорядчого листа справці Київського воєводства кн. Андрію Кошерському з наказом передати в держання зем'янці Київського повіту Полонії Василевої Андріївни та її дітям пуску землю Обиходовщину у Завській волості на умовах земської служби. Підставою передачі пуски послужили докази Полонії Василевої Андріївни про надання вказаної землі київським воєводою паном Андрієм Якубовичем Немировичем її чоловіку Василю Дмитровичу¹¹.

Відомий також один документ, який можна класифікувати як лист-повідомлення. Так, 30 березня 1516 р. Сигізмунд I Старий направив такого листа полоцькому воєводі пану О. Гаштовту, яким повідомляв, що надав Івашку Немировичу село Морморич у Мозирському повіті замість села Совичова Любецького повіту¹².

Ув'язчі листи, як правило, адресувалися воєводам та місцевим урядникам. Ними великий князь віддавав наказ, якого шляхтича ввести у володіння наданою маєтністю. Наприклад, зберігся ув'язчий лист від 30 листопада 1517 р. Згідно з ним господар наказував київському воєводі пану Андрію Немировичу ув'язати київського зем'янина Івашка Михайловича Волчковича у маєтності пана Сенька Романовича: вислугу Дорогин, Клещевичі і Кацевичі у Київському повіті та два дворища в Овручі за правом близькості¹³. Таким же листом від 6 квітня 1533 р. Сигізмунд I Старий наказував київському воєводі пану Андрію Якубовичу Немировичу ув'язати Олізара Волчкевича у маєток Крову у Волевській волості у Київському повіті за його правом близькості¹⁴.

Низку підтверджувальних листів Сигізмунд I Старий видавав на куплені шляхтою маєтності. Така норма була обов'язковою у достаттний період для шляхти, яка хотіла купити чи заставити ту чи іншу маєтність. Наприклад, господар кількома підтверджувальними листами дозволяв великокнязівському писарю пану Михайлу Васильовичу купити кілька маєтків у волинської шляхти. Зокрема, це підтвердження на маєтки Теслугів, Козлове та одну частину Коноровщини, а також Волковичі і Заєчиці, куплені відповідно у подружжя Оріховських, Івана Свищовського та князя Ковельського¹⁵. Підтвердження видавались і на заставлені села та маєтки, а також володіння, отримані шляхом дарування, оренди, обміну чи за тестаментом. Зокрема, 1518 року Сигізмунд I Старий підтвердив князю Петру Михайловичу три дворища у Луцькому

повіті та фільварок у Луцьку, які він обміняв у Васка Беліковича¹⁶. 1510 року хотинський підкоморій пан Олехно Скорита за тестаментом своєї сестри пані Федорової Янушовича отримав маєток Мискове у Володимирському повіті та Вічини у Луцькому повіті, а також подвір'я у Луцьку та фільварок Кошкаровичі зі ставом і млином. Перехід указаних маєтностей до рук хотинського підкоморія був підтверджений і листом великого князя литовського¹⁷. 1530 року господар підтвердив віленському біскупу князю Яну право на володіння третьою частиною маєтку Вербою, подарованого йому кременецьким зем'янином Михайлом Денисковичем¹⁸.

Ще одним з варіантів великокнязівських пожалувань українській шляхті було надання маєтностей на певний визначений термін. Зазвичай це були випадки, коли шляхтич одержував у тримання маєток на нових землях до часу звільнення його попередніх володінь. Наприклад, 1526 року Сигізмунд I Старий своїм привілеєм жалував пані Миколаєвій Багиної Марії та її сину Івашку Баці Терешівський маєток у Брацлавському повіті, що відійшов до державного земельного фонду після смерті пана Василя Сапіги. Указаний маєток надавався Бакам до «очищення їх отчизни в Смоленську»¹⁹.

Часто маєтності підтверджувались або надавалися на термін до одного або двох чи більше животів (до живота – пожиттєво). Наприклад, 26 січня 1516 р. Сигізмунд I Старий видав привілей кн. Роману Андрійовичу Сангушковичу на замки Брацлав, Вінницю та Звенигород, надані у держання до живота²⁰.

Практикувалося також надання прикордонних замків у тримання на кілька років. Зокрема, 1530 року Сигізмунд I Старий надав Івану Полозу на два роки тримання Чорнобильського замку²¹. Якщо ж господар надавав певні володіння, то переважною більшістю такі надання обмежувались його волею, тобто у будь-який час верховний власник міг знову повернути до скарбу надану маєтність. Наприклад, надаючи 1534 року великокнязівському дворянину Івану Охловському чотирьох чоловіків у Здитівській волості на Волині, Сигізмунд I Старий обмежив своє пожалування «до волі і ласки господарської»²².

Географія земельних надань та підтверджень Сигізмунда I Старого *

регіон	надання	підтвердження
Київський повіт	26	14
Овруцький повіт	16	2
Мозирський повіт	14	6
Житомирський повіт	3	2
Вінницький повіт	1	4
Чорнобильський повіт	3	–
Брацлавський повіт	–	2
Черкаси	–	1
Луцький повіт	19	45
Володимирський повіт	7	10
Кременецький повіт	6	11
Волинь**	3	17

Протягом перших п'яти років свого правління великий князь литовський видав українській шляхті найбільшу кількість листів-надань та підтверджень. Зокрема, упродовж 1506–1511 рр. Сигізмунд I Старий надав у Київському повіті Філіпу Арменину пусте селище, Васку Жеребятичу – селище Чотанове в Милославичах, а також озера Верещу і Битчу, згодом село Опачичине, кн. К.І. Острозькому – замок і місто Чуднів, маєток Звягель, кн. Т.І. Капусті – села Малевичі, Хишине, Біловежі і Радомль, кн. Ю.І. Дубровицькому – села Кам'яне і Боброве у Волевській волості, кн. Ф. Корецькому – село Сутани в Олевську²³. Причому, двом останнім князям були надані маєтності, конфісковані у кн. І. Глинського за державну зраду. 1509 року великий князь своїм привілеєм надав Богдану, Андрію та Дмитру Івашенцовичам цілий маєтковий комплекс кн. І. Глинського на Київщині: маєтки Рют Новий і Старий, Тоганів, Очків, Новосільці, Костомирів, села і селища Кам'яне,

* Таблиця складена за матеріалами опублікованих та неопублікованих книг записів Литовської метрики.

** У документах вказана Волинь без повітової приналежності наданих чи підтверджених маєтностей.

Опачичин, Мухоїдовичі, Кобановичі, Максимовичі, Загальці, Скубричі, Жерове, Копилове, Новостав, Совку, Воронине, Борисів, а також двір у Києві та двір в Овручі²⁴. Роком раніше пан Сенко Полозович отримав у вотчинне володіння маєток Гостомляни у Київському, Ставок у Житомирському та Глядковичі в Овруцькому повітах, також відібрані у князів Глинських²⁵.

Загалом Київського повіту стосувалося 26 надань, найбільше з-поміж інших українських регіонів ВКЛ. Очевидно, що Київщина була тим регіоном, де із державного земельного комплексу великий князь ще міг надавати своїм підлеглим окремі маєтки, села й землі, здебільшого, як свідчать документи, на умовах земської служби. Неабияке значення відіграв факт конфіскації потужного маєткового комплексу князів Глинських, що послужив вагомим резервом для великокнязівських пожалувань.

Значно менше на території Київського повіту господар вдавався до підтверджень уже раніше наданих його попередниками земель. Так, 1511 року Сигізмунд I Старий підтвердив господарському дворянину Яцьку Єлцовичу село Козаровичі і селище Ождилів, а Михайлу Павші – маєтки Дорогин, Клещевичі та Коцевичі, а також селище Климятине в Черкасах²⁶.

Як свідчать документи, певний резерв земель великокнязівського домену мали Овруцький та Мозирський повіти. Тут великий князь також робив чималі надання (відповідно 16 та 14 випадків пожалувань). Зокрема, в Овручі та Овруцькому повіті впродовж лише 1525 р. Сигізмунд I Старий надав київським зем'янам Федору Киселю пляц Синьківщину, Долмату Єремеевичу пусту землю Чигирівську, господарським дворянам Олізару Волчковичу дворище Воронове, Федору Єлцовичу сіножать Задню Руду²⁷.

У Мозирському повіті великий князь здебільшого видавав листи-розпорядження про виділення київській шляхті певних володінь. Так, 1512 року Сигізмунд I Старий наказав київському воєводі пану Ю.М. Радивіловичу надати Яцьку Лозі село Терейковичі, а 1514 року – ув'язати господарського писаря Федка Світошу у маєток Новосілки. Причому, останньому маєток був записаний за сплату боргу його сестренцем, господарським дворянином Іваном Булатовим²⁸.

Окремі надання великий князь видавав на Мозирщині й представникам великокнязівської ради. Наприклад, 1518 року полоцькому воєводі пану Ольбрахту Гаштовту було пожалувано села Перетрутовичі та Колку вічним правом²⁹. Рік потому Сигізмунд I Старий надав О. Гаштовту (в документі фігурує вже троцьким воєводою) в держання замок Мозир

разом з Мозирською та Пчицькою волостями заставою у півтори тисячі кіп грошів литовських до сплати боргу великим князем³⁰.

Окремі надання й підтвердження стосувалися Житомирського, Вінницького, Черкаського, Чорнобильського та Брацлавського повітів. Зокрема, на територію вказаних регіонів з великокнязівської канцелярії вийшло 7 надавчих та 9 підтверджувальних документів.

Традиційно найбільше надань та підтверджень стосувалися Волині (Луцький, Володимирський, Кременецький повіти) та волинської шляхти. Характерно, що пожалування тут кількісно поступалися підтверджувальним документам майже втричі. Такі показники дають підстави стверджувати, що господарський домен на Волині станом на XVI ст. вже не мав значних резервів для масштабних пожалувань. З іншого боку, на Волині також прослідковується значна концентрація шляхетського землеволодіння порівняно з великокнязівським та церковним.

Показовим є і те, що об'єктом надань на Волині здебільшого виступали окремі двори, землі, будинки, тобто невеликі за розміром володіння. Наприклад, 1508 року господар пожалував дякам Гришку Алексієвичу та Федку Івановичу двір Уїми та сільце Цевеліс у Володимирському повіті, а також ще один двір у Володимирі на умовах земської служби, а 1509 року володимирському старості кн. Андрію Александровичу – людей Кричевичів у Хмельницькій волості (Луцький повіт) до «лепшого опатренья»³¹. Вказувати лише на невеликі за розміром володіння, надані господарем волинській шляхті, було б значним перебільшенням. Окремі пожалування стосувалися цілих маєткових комплексів. Наприклад, 1516 року Сигізмунд I Старий своїм привілеєм пожалував пану Богушу Боговитиновичу двір Жукове з присілком Білівим, Новим Ством і Гуменниками у Луцькому повіті вічним правом³², а 1527 року володимирському старості кн. Федору Александровичу – спадкові маєтності пана Івана Хребтовича: дві частини села Портська та Підлозці³³.

У небагатьох випадках Сигізмунд I Старий жалував певні маєтності волинській шляхті, не відчужуючи їх від господарського домену. Одним із небагатьох прикладів може бути надавчий лист господаря пану Богушу Боговитиновичу на маєток Ярославичі з Підлісками у Луцькому повіті вічним правом. Проте у цьому випадку великий князь литовський не відчужував володіння від державного земельного фонду. На це вказує те, що даний маєток відійшов до великокнязівського домену від попереднього власника – Немири Толпишевського³⁴.

Велику кількість документів підтверджувального характеру (83 із 116) адресовано саме волинській шляхті, яка, таким чином, намагалася

на найвищому рівні убезпечити свої земельні володіння, отримані різними шляхами від попередників Сигізмунда І Старого або від нього самого від посягань інших шляхтичів. Так, Сигізмунд І Старий 1516 року підтвердив пану Богушу Боговитиновичу двір Жукове з присілками Білівим, Новим Ставом і Гуменниками у Луцькому повіті вічним правом, а кількома роками раніше (1512 р.) тому ж пану Б. Боговитиновичу – маєток Берестечко, що записала йому своїм тестаментом пані воєводина віленська³⁵. 1515 року великий князь підтвердив луцькому городничому Петрушку Мушатичу право на володіння селом Свинарне, одна частина якого знаходилась у Луцькому, а друга – Володимирському повітах³⁶.

Таким чином, проведений нами аналіз окремих аспектів надавчої політики Сигізмунда І Старого на українські землі ВКЛ вказує на вагому роль економічного фактора (земельна політика) у внутрішній політиці великого князя. Чільна увага до наділення новими та підтвердження набутих маєтностей давала можливість як упорядкування реєстру господарського домену, так і залучення української шляхти до служби великому князю. Це, в свою чергу, стабілізувало стан внутрішньої та зовнішньої політики ВКЛ, надало певних ресурсів для ведення перманентних воєн проти Московського царства.

Д о д а т к и:

Документ 1.

Російський державний архів давніх актів. – Ф. 389 (Литовська метрика). – Оп. 1. – Од. зб. 7. – Арк. 1147–1148.

1513.09.20. – Вільнюс.

[Арк. 1147]

Потвержене земенинѡ киевскомѡ Ивашкѡ Андреевичу Фурсѡ | на
именьє в повете Лвцкомѡ над рекою Стыром названое Разь | ничы
вечностью

Жикгъмонъть корол и великий князь

|| [Арк. 1148] Чынимъ знаменито симъ н(а)шимъ листом*, хто на него помотрыть або чтѡ | чы его вслышыть, ни(н)ешънымъ и потомъ бѡдѡчымъ, кому бѡ | деть потребъ того ведати. Билъ намъ чоломъ земанинъ н(а)шъ | киевський Ивашко Анѡдреевичъ Фѡръсъ ѡ томъ, што перьво | сего дали єсьмо ємѡ именъє в Луцькомѡ повете ѡ Коркольской | волосте на реце на Стыре село з людми на има Разничи, и на то | листъ, перьвшую нашѡ данинѡ, перед нами вказывал. И бил нам | чоломъ, абыхмо то потъверди-

* Слово вписане над рядком.

ли ємѣ н(а)шимъ листомъ на | вечность. Ино мы з ласки н(а)шое для его чолобитѣа и службы | то вчынили на то дали ємѣ сєсь нашъ листь, и потъверъ | жаємъ то симъ н(а)шимъ листомъ вечьно ємѣ и его жоне и их | детємъ на на потомъ бѣдѣчимъ их щадкомъ. Маєтъ ѡнъ и | его наследки тоє выше писаное именьє село Разничы держать | з людми и со всьими землами пашьными и бортьными и боры, и ле | сы, и сєножатьми, и з болоты, и з ловы зверыньными и пташи | ми, и с озеры, и з реками и съ Стыромъ и Сътырыщомъ, и з бобро | выми гоны, и зъ езы, и з ставы, и ставищы, и з млыны и ихъ | вымелки, и з даньми грошовыми и медовыми, и бобъровыми, | и кѣничьными, и со всьими поплатьки и податьми, и пожит | ки, и входы, и со всьимъ с тымъ, какъ са тоє село Разничы здав | на въ своих границах маєтъ. И воленъ ѡнъ тамъ розшырити | и прыбавити, и люди садити, и ставы и млыны радити | къ своємѣ вжыточномѣ и лепьшомѣ ѡбєрнѣти, какъ самъ на | лепей роздѣмєочы. А на твердость того и печать нашѣ ка | зали єсьмо прывєсити къ сємѣ н(а)шомѣ листѣ. П(и)санъ ѣ Вил | ни лета Божьего тысаща патьсотъ третегонадєсалт | м(є)с(а)ца сєн(т)(є)(б)(р)(а) 20 д(є)нъ, инъдыкѣ(т) 2.

Прав п(а)н вил, гєт, ст(а)р луц и брас, и вен, мар | Вол зєм, кн(а)з Костянтин Иванович ѡстрозский.

Документ 2.

Російський державний архів давніх актів. – Ф. 389 (Литовська метрика). – Оп. 1. – Од. зб. 7. – Арк. 1175–1175 а.

1516.11.19. – Вільнюс.

[Арк. 1175]

Прывилєй пану Богушѣ Боговитиновичу на двор в поветє Луц | комъ названый Жѣково правомъ вечнымъ

Войма Б(о)жє станица кѣ вечьной рєчы поматьной, коли дела людскии | с часомъ переменьностью переходать и борздо с памяти вы | ходать высокоє рады и милых* людєй то знашли, штобы писмом | и моцьностью листовъ и годных сведоцєсть на давность | и потомъ бѣдѣчимъ знаємость прышли бы. А про то | мы, Жыкгимоньтъ, з ласки Божьи король польский, великий | кн(а)зъ литовський, рѣский, княжа прѣское, жомоитский и иных, панъ | и дєдичъ. Чынимъ знаменито симъ н(а)шимъ листомъ, хто | на него посмотрыть або чтѣчы ѣслышит, нинєшьнымъ | и на потомъ бѣдѣчимъ, комѣ бѣдєть потребъ того ведати. | Бил намъ чоломъ марьшалокъ и писарь, н(а)шъ намєстникъ довъ | говський, панъ Б(о)гушѣ Б(о)говитиновичѣ ѡ томъ, што дали єсь | мо єму двор н(а)шѣ на Воляни

* Слово вписанє над рядком.

ѿ Лѣцькомъ повете на има Жѿ | ково спрыселки з Белевомъ а з Новымъ Ставомъ, а зъ Гуменъни | ки и со всѣмъ с тымъ, какъ на нас было держано, абыхмо то | емѿ потвердили на вечность. Ино мы, впоматавъшы на ве | рѿ предковъ его, а к томѿ вбачывъшы веръныи заслѣги его, которыи | онъ чынилъ брату н(а)шому славное памяти Алексанѿдрѿ, ко | ролю и великому кн(а)зю его м(и)л(о)сти, и намъ же, не толко накладовъ | на службы н(а)ши и земьскии наложыти не жаловал, але и горъла | своего на службах н(а)ших против неприателѣй н(а)ших втратить | не лютовал, а к тому працы валикии ѿ справах н(а)шихъ поднимал, | захо-
вываючыса сталѣ и цнотливе ѿ вере намъ, панѿ своему | прыроженомѿ, што жъ завъжѣды вчынькомъ пополналъ. | Мы тых всих его послугъ вбачъности маючы и бѣдѣчы на | него покорное чоломъбитѣи нему ласкою н(а)шою порѣчени, | хотачы его ѿсмотрети и пожаловати. И ѿхотнейшого а пѣспешнейшого || [Арк. 1175 а.] староста городеньский панъ Юрий Николаевичъ Радивиловичы, воевода | новъгородский панъ яанъ яановичъ Заберезиньский, староста бере | стейский, маръшалокъ панъ Юри Ивановичъ Билинича и всѣи панове | рада. П(и)санъ ѿ Вилни лета Божьего тысяча патьсотъ шест | надцать м(ε)с(а)ца ноябр 19 д(ε)нь, инъдык(т) 5.

Копот Васкович писар, намѣстник перевалский

Документ 3.

Російський державний архів давніх актів. – Ф. 389 (Литовська метрика). – Оп. 1. – Од. зб. 17. – Арк. 251 зв.–252.

1532.03.03. – Краків.

[Арк. 251 зв.]

Листъ писаный князю Дмитрѿ Романовичѿ Видениц | кому до пана воеводы киевского абы имена розные по Се | мену Полозовичу зосталые емѿ яко зятю его поступилъ

Жикгимонт Божю милост(ю) корол

Воеводе киевскомѿ, державцы свислоцкомѿ панѿ Андрею | какѿбовичѿ Немировича. Жаловалъ намъ дворанинъ | нашъ княз Дмитрей Романовичъ Виденецкии ѿ томъ, | што жъ которыи имена мель державца речицкии тѣсть | его, небожчикъ панъ Семень Полозовичъ найма ѿхобное, | ѿгладковичи, Белый Берегъ, Виточов, Мартиновичи, Хвойники, | ѿстрогладовичи, Новоселки а двор с пѣстовщинами ѿ замкѿ | Киеве и на местѣ, и во Врѿчомъ. И тые дей онъ вси имена | свои держалъ за даниною и листы ѿтца нашего Казимера, | корола, и брата нашего Александра, королей ихъ милости | и н(а)шими, то пакъ дей твоа милост по животе его тыи | вси имена къ своимъ рѣкамъ побралъ безвинне

и емѡ, || [Арк. 252] затю его, постѡпити ихъ не хочешъ. А онъ якъ *отца* нашого | Казимера, корола, такъ тежъ и брата нашого Александра, | корола его милости, и наши листы твердости на вси тые | имениа в себе маеть и ачькольве бы онъ и тых твердостей | на то в себе не малъ, а одинакъ же бы не малъ без воли нашей | тыхъ именей к своимъ рѡкамъ брати. Дла чого жъ | мы послали дворанина нашого Ивана Васильевича Выш | травкъѡ и приказѡмъ тобѡ, ажо бы еси тых именей | со всимъ с тымъ князю Дмитрѡ постѡпилъ, съ чим бѡдешъ | побралъ перед тымъ двораниномъ нашимъ конечъно, пакъ | ли же бы еси не дбаючи ѡ тоѡ розказанъе, на шо тыхъ всихъ | именей емѡ са постѡпити не хотель. Мы казали томѡ жъ | дворанинѡ нашому во вси тьи имениа княза Дмитра | мощно ѡвзати. А кгда дастъ Богъ ѡ паньстве нашом, великом | князстве литовскомъ, бѡдемъ, ѡкажемъ к семѡ на тые имениа | листы твердости перед собою положити, онъ ихъ маеть тогды | перед нами положити. П(и)сан ѡ Кракове под лет(а) Бож(е)(г)(о) нарож(е)(н)(а) 1000 пат | сот 32 м(е)с(а)ца марта 3 ден, инъдикт 5.

Михайло писарь

¹ Блануца А. Надання та підтвердження Олександра Ягеллончика на українські землі Великого князівства Литовського // *Terra cossacorum: студії з давньої і нової історії України: Науковий збірник на пошану доктора історичних наук, професора Валерія Степанкова*. – К., 2007. – С. 434–455; Його ж. Земельные пожалования Казимира Ягеллончика на украинские земли Великого княжества Литовского: попытка реконструкции по источникам Литовской метрики // *Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнародні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі: Тези доповідей*. – К., 2007. – С. 17–19; Його ж. Рецепція шляхетського землеволодіння на Волині наприкінці XV – початку XVI ст. (на прикладі земельних надань та підтверджень Олександра Ягеллончика) // *Осмыслення спадщини давньої Русі: Галицько-Волинське князівство в історіографії / Міжнародна наукова конференція 26–27 жовтня. Програма і резюме доповідей / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. – Львів, 2007. – С. 45.

² Див.: Мянжынскі В., Дзярновіч А. Шляхта і яе земельныя ўладанні ў Ашмянскім (Ошменским) павеце ў першай палове XVI ст. (паводле Кнігаў № 12–31 Метрыкі ВКЛ) // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы метрыкі Вялікага княства Літоўскага*. – Т. I. – Мінськ, 2001. – С. 46–108; Мянжынскі В., Дзярновіч А. Шляхта, іншыя землеўласнікі і землеўладальнікі ды іхныя земельне ўладанія ў Берасцейскім, Камянецкім і Кобрінскім паведах у другой палове XV – першай палове XVI ст. (паводле Кнігаў № 12–33 Метрыкі ВКЛ) // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы метрыкі Вялікага княства Літоўскага*. – Т. III. – Мінськ, 2004. – С. 57–196. Утім, у рекомендаціях незалежнага рецензента АРНТ на покращення концептуальнасці та маштабнасці дослідняцкага праекту аўтара на тэму «Палітыка земельных надань Ягеллонів на

- українські землі Великого князівства Литовського» була надана порада ознайомитися й використати праці відомих литуаністів К. Пяткевича, Е. Баньоніса, А. Груші, А. Хорошкевич. Вельми вдячний за фахові рекомендації автор відразу звернувся до давно відомих йому праць, чи справді вказані історики у своїх студіях розробляли економічну проблематику ВКЛ та земельних надань Ягеллонів зокрема. Утім бажаного результату так і не було отримано. Перечитуючи всі відомі праці рекомендованих фахівців, на жаль, автор так і не виявив близькі для своєї дослідницької методики сюжети (Див., наприклад, основні праці згаданих дослідників: Pietkiewicz K. Wielkie Księstwo Litewskie pod rządami Aleksandra Jagellończyka. *Studia nad dziejami państwa i społeczeństwa na przełomie XV i XVI wieku.* – Poznań, 1995; Баненис Э. Д. Посольская служба Великого княжества Литовского (середина XV в. – 1569 г.): Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Вильнюс, 1982; Banionis E. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinybių tarnyba XV–XVI amžiais. – Vilnius, 1998; Груша А. Службовы склад і структура канцелярыі Вялікага княства Літоўскага 40-х гадоў XV – першай паловы XVI ст. // *Metriciana: Даследаванні і матэрыялы метрыкі Вялікага княства Літоўскага.* – Т. I. – Мінськ, 2001. – С. 11–45; Груша А. Канцелярыі Вялікага княства Літоўскага 40-х гадоў XV – першай паловы XVI ст. – Мінськ, 2006; Хорошкевич А. Л. Русь и Крым. От союза к противостоянию. Конец XV– начало XVI в. – М., 2001; Хорошкевич А. Л. Россия в системе международных отношений середины XVI века. – М., 2003.
- ³ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 25 (1387–1546): Užrašymų knyga. – Vilnius, 1998 (далі – LM 25). – Р. 122.
- ⁴ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 10 (1440–1523): Užrašymų knyga 10. – Vilnius, 1997 (далі – LM 10). – Р. 53–54; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 11 (1518–1523): Užrašymų knyga 11. – Vilnius, 1997 (далі – LM 11). – Р. 69–70.
- ⁵ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522–1529): Užrašymų knyga 12. – Vilnius, 2001 (далі – LM 12). – Р. 233–234.
- ⁶ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 9 (1511–1518): Užrašymų knyga 9. – Vilnius, 2003 (далі – LM 9). – Р. 195.
- ⁷ Російський державний архів давніх актів (далі – РДАДА). – Ф. 389. – Оп. 1. – Од. зб. 17. – Арк. 360 зв.–361 зв.
- ⁸ LM 12. – Р. 158.
- ⁹ LM 12. – Р. 171.
- ¹⁰ LM 12. – Р. 200.
- ¹¹ Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 28 (1523–1560 гг.): Кніга запісаў 28. – Минск, 2000. – С. 119.
- ¹² LM 9. – Р. 187.
- ¹³ LM 9. – Р. 374.
- ¹⁴ РДАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Од. зб. 17. – Арк. 422 зв.–423 зв.
- ¹⁵ Там само. – Од. зб. 22. – Арк. 25 зв.–26, 31 зв.–32, 35–36 зв., 38–38 зв.
- ¹⁶ Там само. – Арк. 100–101.
- ¹⁷ Там само. – Арк. 47 зв.–48 зв.
- ¹⁸ Там само. – Од. зб. 17. – Арк. 150 зв.–151 зв.

- ¹⁹ Там само. – Од. зб. 7. – Арк. 1051–1053.
- ²⁰ LM 9. – Р. 214–215.
- ²¹ РДАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Од. зб. 17. – Арк. 157–157 зв.
- ²² Там само. – Арк. 360 зв.–361 зв.
- ²³ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514): Užrašymų knyga 8. – Vilnius, 1995 (далі – LM 8). – Р. 166–167, 174, 286, 238, 245–246, 435–436, 255, 266.
- ²⁴ LM 8. – Р. 320.
- ²⁵ LM 8. – Р. 252.
- ²⁶ LM 8. – Р. 440–441, 442–443.
- ²⁷ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 14: Užrašymų knyga 14. – Vilnius, 2008 (далі – LM 14). – Р. 282, 283; LM 12. – Р. 367.
- ²⁸ LM 9. – Р. 125, 276.
- ²⁹ LM 25. – Р. 88.
- ³⁰ LM 11. – Р. 80.
- ³¹ LM 8. – Р. 250–251, 338–339.
- ³² РДАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Од. зб. 7. – Арк. 1175–1175-А.
- ³³ LM 14. – Р. 256.
- ³⁴ РДАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 4–5.
- ³⁵ Там само. – Арк. 1 зв. – 2 зв., 2 зв.–3 зв.
- ³⁶ Там само. – Арк. 3 зв. – 4.